Anu Mutanen, OTT, apulaisprofessori 9.2.2026

LAUSUNTO EDUSKUNNAN TULEVAISUUSVALIOKUNNALLE VALTIONEUVOSTON TULEVAISUUSSELONTEON ENSIMMÄISESTÄ OSASTA STRATEGINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖANALYYSI SEKÄ SKENAARIOITA VUOTEEN 2045 (VNS 7/2025 VP)

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan pyytämänä lausuntona otsikossa mainitusta valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta esitän kunnioittavasti seuraavan.

Yleistä

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045 (VNS 7/2025 vp) annettiin eduskunnalle 18.9.2025. Tulevaisuusselonteon 1. osa on laaja-alainen skenaariotyö. Selonteossa on määritelty neljäs skenaariota vuodelle 2045. Selonteko sisältää skenaariokohtaisia vaikutuksia sekä skenaarioista riippumattomia toimia Suomen tulevaisuusvalmiuden kehittämiseksi. Tulevaisuusselonteko on valmisteltu ministeriöiden poikkihallinnollisessa yhteistyössä virkatyönä. Tulevaisuusselonteon 1. osa kuuluu kokonaisuuteen, jossa valtioneuvosto antaa eduskunnalle vaalikausittain kaksiosaisen tulevaisuusselonteon. Selontekomenettelyn tarkoituksena on tunnistaa päätöksenteon kannalta tärkeitä ja tulevaisuudessa erityistä huomiota vaativia asioita.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta toimii tulevaisuusselonteon 1. osan eduskuntakäsittelyssä mietintövaliokuntana. Tähän lausuntoon liittyvänä kuulemisteemana tulevaisuusvaliokunnassa on tulevaisuusajattelun juurruttaminen päätöksentekoon. Tulevaisuusvaliokunta on lausuntopyynnössään määrittänyt lausunnossa tarkasteltavaksi kysymykseksi sen, miten päätöksenteon ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta voisi vahvistaa.

Esitän tässä lausunnossani huomioitani tulevaisuusvaliokunnan esittämään kysymykseen siitä, miten päätöksenteon ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta voisi vahvistaa. Arvioni kohdistuvat käsiteltävänä olevaan tulevaisuusselontekoon, mutta ovat myös jossain määrin sen ylittäviä, yleisempiä huomioita. Esittämiäni näkökohtia voi luonnehtia taustoiltaan ja lähtökohdiltaan oikeudellispainotteiseksi. Kiinnitän tulevaisuusvaliokunnan huomiota laaja-alaisen tulevaisuusorientoituneen keskustelun tärkeyteen, ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden määrittelemisen vaikeuteen, päätöksenteon ja politiikan aikajänteen eroavuuksiin, institutionaalis-prosessuaalis-rakenteellisiin näkökohtiin sekä tarpeeseen ottaa huomioon kansainvälinen ja ylikansallinen viitekehys.

Laaja-alaisen tulevaisuusorientoituneen keskustelun tärkeys

Valtioneuvoston eduskunnalle antamaa tulevaisuusselonteon 1. osaa on pidettävä yhtenä keskeisenä osatekijänä valtiollisen tason päätöksenteon tulevaisuusorientaation vahvistamisessa. Yhteiskunnallista resilienssiä on tärkeä rakentaa kartoittamalla mahdollisia tulevaisuuden kehityskulkuja ja pohtimalla etukäteen keinoja niihin vastaamiseksi. Tällaisella strategisella ennakoinnilla on väistämättä myös ylisukupolvisia ulottuvuuksia tai tulevien sukupolvien oikeuksia esille tuovia ja

vahvistavia vaikutuksia. Pidän tärkeänä päätöksenteon ylisukupolvisuuden vahvistamisen näkökulmasta, että tulevaisuusskenaarioita laaditaan, analysoidaan ja hyödynnetään yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Käsittääkseni jatkuvien kriisien aika, jota elämme, ei ainakaan vähennä tarvetta päätöksenteon tulevaisuusorientaatioon ja ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen.

Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden teemoja on ylipäänsä tärkeää pitää laajasti esillä ja luoda niille yhteiskunnallisia ja oikeudellisiakin rakenteita. Suomessa on jo vuosien ajan kiinnitetty huomiota ennakointityön tärkeyteen ja kehittämiseen. Meillä tehtävää ennakointityötä voi pitää kansainvälisesti vertaillen korkeatasoisena. Ennakoinnin ja tulevaisuusajattelun kehittämistyön tuloksia on myös jossain määrin seurattu. Esimerkiksi Valtiotalouden tarkastusviraston mukaan valtioneuvoston yhteisissä ennakoinnin käytännöissä on tapahtunut myönteistä kehitystä (Valtiontalouden tarkastusvirasto, Toimintaympäristön seuranta ja ennakointi strategisen päätöksenteon tukena, jälkiseurantaraportti, 19.12.2024).

Tulevien sukupolvien näkökulmien tarkastelussa ja pitkänjänteen ennakoinnissa suomalaisessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on kuitenkin yhä paljon kehittämisen varaa. Esimerkiksi lainvalmistelun osalta on tuotu esille ongelmia vaikutusten ennakoinnissa ja tilanteeseen on myös pyritty löytämään ratkaisuja (ks. Airos ym.: Ennakointi ja tulevat sukupolvet lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännöissä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:66; Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa, Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen, Valtioneuvoston julkaisuja 2023:1). Myös ylimmät laillisuusvalvojat ovat viime vuosina nostaneet esille tulevien sukupolvien kysymyksiä (ks. esim. Valtioneuvoston oikeuskanslerin vuosikertomus 2020). Samalla on kuitenkin syytä panna merkille, että käsittääkseni tutkimustietoa viimeisimpien kehittämistoimien vaikutuksesta esimerkiksi tulevaisuusvaikutusten arvioinnin tilaan lainvalmistelussa ei ole. On ylipäätään hyvä huomata, että Suomessa tarvittaisiin entistä laajempialaista keskustelua tulevien sukupolvien ja sukupolvien välisyyden kysymyksistä. Esimerkiksi oikeustieteellisessä tutkimuksessa on havaittu, että tulevien sukupolvien oikeuksien tarkastelu on keskittynyt ympäristökysymyksiin, minkä ohella tarvittaisiin laajempialaista keskustelua tulevien sukupolvien oikeuksista (ks. Mutanen: Tulevien sukupolvien oikeuksien turvaaminen suomalaisessa valtiosääntöoikeudessa, Lakimies 7–8/2023, s. 1080–1108).

Mitä on ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus?

Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämisen pohtiminen vaatii jonkinlaista käsitystä siitä, mitä ylisukupolvisella oikeudenmukaisuudella oikeastaan tarkoitetaan. Tähän liittyvä käsitteistö on kuitenkin hankalasti määrittyvää: Mitä on ylisukupolvisuus? Mitä on oikeudenmukaisuus? Merkille pantavaa on esimerkiksi se, ettei tulevaisuusselonteossa ole kiinnitetty huomiota käsitteelliseen moninaisuuteen, saati määritetty, mitä ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus tai vaikkapa tulevaisuusajattelu voisi tarkoittaa.

Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden merkityssisällön ja siihen liittyvän käsitteistön voi todeta olevan jokseenkin epämääräistä. Tälle käsitteistölle ei ole olemassa yleispäteviä määritelmiä. Ylisukupolvisuuden käsitteellä on myös lukuisia lähikäsitteitä. Samankaltaisiin käsitesisältöihin voidaan viitata esimerkiksi tulevien sukupolvien, vielä syntymättömien sukupolvien ja sukupolvien välisyyden termein. Vastaavantyyppisenä lähi-ilmaisuna voidaan pitää myös kestävän kehityksen käsitettä. Vastaavasti on vaikea määritellä, mitä ovat ylisukupolviset oikeudet tai tulevien sukupolvien oikeudet.

Ongelman ytimessä on se, että tulevaisuuden ihmisiltä puuttuu vielä nyt hahmotettavissa oleva identiteetti ja oikeussubjektin asema.

Vastaavasti myös ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden käsite on hankala. Perinteiset käsitykset oikeuksista ja oikeudenmukaisuudesta käsittelevät oikeuksien ja velvoitteiden jakautumista olemassa olevien ihmisten välillä tiettynä ajankohtana. Näin ollen niiden soveltaminen tulevien sukupolvien kysymysten analysointiin on monimutkaista. Joka tapauksessa oikeuksien ja oikeudenmukaisuuden määrittely ovat klassisia oikeusfilosofisia kysymyksiä, joihin ei voida tässä paneutua laajasti (ks. esim. jaottelu sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden tahto- ja intressiteorioihin Gosser 2008).

Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden teorioissakin avoimeksi jää se, miten tulevien sukupolvien oikeuksia tulisi turvata käytännössä ja minkälaisia velvoitteita, instituutioita ja toimenpiteitä tämä edellyttäisi. Tulevat sukupolvet eivät myöskään ole yhtenäinen ihmisryhmä. Nämä seikat liittyvät myös hankalaan kysymykseen siitä, kuka tai mikä taho voisi edustaa tulevia sukupolvia niiden oikeuksien määrittelyssä nykyhetkellä.

Nähdäkseni keskeistä on tunnistaa yhtäältä mainittu ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden määrittelemisen vaikeus ja toisaalta siihen liittyvä joustavuus sekä tarve tapauskohtaiselle tai -päätöksentekotyyppikohtaiselle ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden määrittelylle. Lisäksi on syytä tunnistaa, että ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen liittyy niin sisällöllisiä kysymyksiä (mitä oikeuksia ja velvoitteita kuuluu ylisukupolviseen oikeudenmukaisuuteen?) ja institutionaalis-rakenteellis-prosessuaalisia ulottuvuuksia (mitä päätöksentekorakenteita ja -menettelyjä tarvitaan ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen?). Havaintojeni mukaan tulevaisuusselonteon 1. osassa on otettu huomioon näitä molempia. Keskityn jatkossa eräisiin keskeisiin kriittisiin havaintoihini tässä suhteessa.

Päätöksenteon ja politiikan pitkäjänteisyys

Yksi keskeinen ongelmakohta ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden tarkastelussa on se, että jää avoimeksi, millä aikajänteellä sukupolvi määrittyy tulevaksi. Esimerkiksi Saksan perustuslakituomioistuimen Neubauer-ratkaisussa (Neubauer et al. v. Germany, Bundesverfassungsgericht, No. BvR 2656/18/1, BvR 78/20/1, BvR 96/20/1, BvR 288/20, 2021) Saksan hallituksen tuli määrittää tarkat päästövähennykset vuodesta 2030 eteenpäin. Mainitun ratkaisun perusteella tuleviksi sukupolviksi voitaisiin siten käsittää jo 10 vuoden kuluttua elävät ihmiset, mitä voi pitää jokseenkin lyhyenä aikavälinä. Aikaulottuvuuden ongelmaa ei vähennä se, että voidaan puhua ei-päällekkäisistä sukupolvista (non-overlapping generations) eli ihmisistä, jotka eivät ole olemassa samanaikaisesti. Päällekkäisten sukupolvien (overlapping generations) kerrostumassa puolestaan tulevien oikeuksien haltijat voivat itse puolustaa omia oikeuksiaan silloin, kun tämänhetkisten päättäjien toimet johtaisivat oikeuksien loukkauksiin tulevaisuudessa. (Ks. Gosseries: On Future Generations' Future Rights, The Journal of Political Philosophy 16(4) 2008, s. 446–474.)

Ylisukupolvisuuden huomioon ottaminen viittaa joka tapauksessa tarpeeseen pitkäjänteiselle yhteiskunnalliselle päätöksenteolle ja johdonmukaiselle politiikalle Suomen tulevaisuuden kannalta keskeisissä asioissa. Tämä nousee hyvin esille tulevaisuusselonteon 1. osassa. Tulevaisuusselonteko muodostaa varsin laajan kokonaisuuden, jonka keskiössä on skenaarioiden esittäminen. Aikajänne on asetettu vuoteen 2045. Asetettu aikajänne on siten vajaa kaksikymmentä vuotta. Huomio kiinnittyy myös siihen, että selonteossa esitetyt tapahtumainkulut ovat osin myös jo nyt tosia.

On nähdäkseni hyvin vaikea määrittää, mikä olisi sopiva aikajänne, jotta se olisi riittävän tai sopivan pitkä olemaan ”ylisukupolvinen”. Aikajänne myös riippuu tarkasteltavasta päätöksentekotilanteesta ja kontekstista. Aikaulottuvuutta koskevan pohdinnan ja siihen liittyvien ongelmien tunnistamisen olisi siten syytä olla osa ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämistoimien suunnittelua.

Tulevaisuusajattelu käytännön päätöksentekoprosesseihin

Tulevaisuusselonteko voi osaltaan edistää pitkäjänteisiä politiikkatoimia, joissa myös tulevien sukupolvien tarpeet voidaan ottaa huomioon. Tämä edellyttää kuitenkin, että selonteossa esille tuotuja seikkoja saadaan myös otettua mukaan varsinaisiin päätöksentekoprosesseihin. Käsittääkseni meillä on vielä paljon kehittämisen varaa siinä, miten ennakointia ja tulevaisuusselonteon hyödyntämistä voitaisiin kytkeä entistä systemaattisemmin osaksi keskeisiä hallinnon ohjausprosesseja sekä vuorovaikutusta hallinnon ja poliittisten päätöksentekijöiden kesken.

Tulevaisuusselonteon 1. osa koskee hyvin laajaa päätöksentekokenttää. Esimerkiksi strateginen hallinnollinen päätöksenteko ja ennakointi lainvalmistelussa ovat kovin erilaisia menettelyjä. Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämisessä pitäisi pystyä tunnistamaan ylisukupolvisuuden merkitys juuri kyseisen päätöksenteon kannalta ja suunnata tulevaisuusajattelua myös sen mukaisesti.

Tulevaisuusselonteon 1. osassa on esitetty eräitä skenaarioista riippumattomia toimia Suomen tulevaisuusvalmiuden kehittämiseksi. Toimet on jaoteltu geopoliittisiin, taloudellisiin, teknologisiin, yhteiskunnallisiin, ympäristöllisiin sekä lainsäädännöllisiin kategorioihin. Tässä suhteessa selonteko jää kuitenkin varsin abstraktille tasolle vailla konkreettisia ehdotuksia siitä, miten ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta voitaisiin eri päätöksentekoprosesseissa tosiasiassa edistää. Selonteko päättyy toteamukseen siitä, että ”Tulevaisuusselonteon vaikuttavuutta ja hyödyntämistä vahvistetaan edelleen valtioneuvoston valmisteluissa.” Epäselväksi kuitenkin jää, mitä kaikkea tämä oikeastaan tarkoittaakaan.

Nähdäkseni tätä yleisluonteisuuden ongelmaa ei poista vaatimus siitä, että tulevaisuusselonteon toisessa osassa hallitus voi tehdä poliittisia linjauksia ja nostaa tärkeimpinä pitämänsä tulevaisuuskysymykset jatkokäsittelyyn (EK 82/2022 vp). Tulevaisuusselontekomenettely on nähtävä toki kokonaisuutena, mutta ainakin tulevaisuusselonteon 1. osan perusteella jää vielä epäselvyyttä, mihin kaikkiin toimiin valtioneuvosto on ryhtynyt aiempien eduskunnan kantojen vuoksi (ks. EK 82/2022 vp). Mielestäni myös tässä asiayhteydessä on tärkeää kiinnittää huomiota eduskunnan ponsien merkitykseen ja vaikuttavuuteen valtioneuvoston työssä. Lisäksi pidän huomionarvoisena sitä, että merkittävä osa eduskunnan valiokunnista ei ole nähnyt tulevaisuusselonteon aiheuttavan aiheita toimenpiteisiin.

Institutionaalinen näkökulma

Tulevaisuusselonteolla tuodaan tulevaisuutta ennakoivia näkökulmia valtioneuvoston toimintaan sekä luodaan tähän liittyvää dialogia eduskuntan nähden samoin kuin muunkin yhteiskunnan suuntaan. Pidän hyvin tärkeänä, että tulevaisuusselontekomenettely on vaiheistettu siten, että eduskunnalla on mahdollisuus esittää näkemyksensä jo tulevaisuusselonteon ensimmäisen osan valmistumisen jälkeen. On syytä myös korostaa tulevaisuusselonteon tavoin sitä, että valtioneuvoston tulevaisuusselonteko sekä eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan tulevaisuusdialogi on maailmanlaajuisesti

ainutlaatuinen menettely. Samalla pohdittavaksi tulisi vielä ottaa mahdollisuudet ja tarve eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan roolin lisäämiseen ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämisessä. Tulevaisuusvaliokunnan rooli ja toimivaltuudet ovat kansainvälisessä vertailussa erityisiä.

Arvioni mukaan tulevaisuusselonteon 1. osan ehdotuksissa institutionaaliset ulottuvuudet jäävät turhan vähälle käsittelylle. Selonteossa tuodaan esimerkiksi sinänsä asianmukaisesti esille, että oikeudelliselta kannalta merkittävänä haasteena on oikeusvaltiollisuuden ja demokratiakehityksen ongelmat. Lisäksi todetaan nostoina yhteistyön maailmaan varautumiseksi, että perustuslaissa tulee vahvistaa instituutioiden asemaa sekä tuomioistuinten ja ihmisoikeustoimijoiden riippumattomuutta. Lisäksi lainsäädännön muutostarpeet on ennakoitava. Näitä seikkoja ei ole kuitenkaan konkretisoitu. Voi esimerkiksi kysyä, mitä kaikkea instituutioiden aseman vahvistaminen perustuslaissa voisi oikeastaan pitää sisällään.

Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämisen institutionaalista vahvista ja kehittämistä tulisi ylipäätään selvittää. Tulevaisuusvaliokunnan kehittämismahdollisuuksien ohella esimerkiksi lainsäädännön arviointineuvoston tehtäväkenttä lainsäädännön tulevaisuusvaikutusarvioinnissa voisi kuulua tällaisen selvittämisen piiriin. Myös mahdollinen tarve erityiselle funktionaaliselle valvojalle, tulevaisuusvaltuutetulle, kuuluisi nähdäkseni tällaisen pohdinnan alaan. Eri instituutioiden tulisi myös toimia kokonaisuutena. Tällaisessa institutionaalisessa selvitys- ja kehittämistyössä olisi hyvä ottaa huomioon myös muissa maissa perustetut tulevia sukupolvia edustavat instituutiot. Esimerkiksi Israelissa, Unkarissa ja Walesissa on perustettu tulevien sukupolvien valtuutetun tehtävät.

Laki tulevien sukupolvien oikeuksista

Tulevaisuusselonteon 1. osassa on tuotu esille myös lainsäädännöllisiä toimia tulevaisuusvalmiuden kehittämiseksi. Esille nostetut toimet on kirjattu mielestäni hyvin yleistasoisina oikeusvaltion vahvistamisen ja yhteiskunnallisen luottamuksen lujittamisen tavoitteiden muodossa. Sinänsä nämä tavoitteet varmasti sopivat myös ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämisen tavoitteiksi. Tältäkin osin jään kuitenkin kaipaamaan konkretiaa.

Yksi konkreettinen toimi, jota meillä tulisi pohtia ja selvittää, on tulevien sukupolvien oikeuksien (yleis)lain säätämistarve. Tulevien sukupolvien lailla voitaisiin luoda ja turvata institutionaalisia ja rakenteellisia ratkaisuja sekä velvoitteita tulevaisuus- ja kestävyyskysymysten huomioon ottamiseen. Tällaista julkisia viranomaisia laajasti velvoittavaa lainsäädäntöä on säädetty ainakin Walesissa (ks. The Well-being of Future Generations Act, 2015). Lisäksi tärkeänä kysymyksenä olisi Suomessa myös ylipäänsä tulevaisuusnäkökohtien aiempaa tiiviimpi integrointi osaksi lainsäädäntöä. Merkille pantavaa on esimerkiksi, ettei ilmastolaissamme (423/2022) puhuta lainkaan tulevista sukupolvista.

Kansainvälinen ja ylikansallinen viitekehyksen huomioon ottaminen

Ennakointityön kehittäminen on nykyään vilkasta eri maissa samoin kuin kansainvälisten järjestöjen ja EU:nkin piirissä. Suomalaisen päätöksentekomenettelyn tulevaisuusorientaation lisäämisessä olisi hyödyllistä kartoittaa hyviä ulkomaisia käytäntöjä. Lisäksi jatkuva kansainvälisen tason ennakointityön kehittämisen seuranta esimerkiksi OECD:n ja YK:n puitteissa on tärkeää. Esimerkiksi YK:n puitteissa laadittu Pact for the future (2024) liitteineen (the Global Digital Compact ja Declaration on Future Generations) muodostaa laajan esimerkin siitä, miten ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta voidaan edistää.

Suomelle tärkeän viitekehyksen muodostaa myös tässä asiayhteydessä EU. On nähdäkseni hyvin keskeistä kiinnittää huomiota EU:n piirissä juuri valmistuneeseen tulevien sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta käsittelevän kansalaispaneelin työn tuloksiin (European Citizens' Panel on Intergenerational Fairness, Final recommendations, 2025). Lisäksi on syytä seurata tarkasti Euroopan komission parhaillaan valmisteleman tulevien sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta koskevan strategian (Strategy on Intergenerational Fairness) antia, kun se valmistuu. Strategian tarkoituksena on varmistaa, että EU:n politiikassa ja lainsäädännössä otetaan huomioon sekä nykyisten että tulevien sukupolvien väliset intressit kaikilla politiikanaloilla. Tulevaisuusselonteon 1. osassa on sinänsä viitattu ainakin osaan tällaisista kansainvälisistä ja ylikansallisista kehityskuluista, mutta niiden annin tarkempaa pohdintaa ei selontekoon havaintojeni mukaan sisälly.

Yhteenveto

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa on keskeinen väline päätöksenteon tulevaisuusorientaation vahvistamisessa. Tulevaisuusselonteko luo dialogia eduskunnan ja valtioneuvoston samoin kuin muunkin yhteiskunnan välille, ja menettely on kansainvälisesti ainutlaatuinen. Selonteossa on tehty laaja-alaista skenaariotyötä sekä esitetty myös ehdotuksia Suomen tulevaisuusvalmiuden kehittämiseksi. Tällainen strateginen ennakointi ja tulevaisuusajattelu tuo esille ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä ja voi myös lisätä yhteiskunnallista resilienssiä. Suomessa ennakointityö on kansainvälisesti korkeatasoista, mutta tulevien sukupolvien näkökulman integroinnissa yhteiskunnallisen päätöksenteon prosesseihin on vielä kehittämisen tarvetta. Ylipäänsä tarvitaan laajaa keskustelua ylisukupolvisesta oikeudenmukaisuudesta.

Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistäminen vaatii jonkinlaista käsitystä siitä, mitä ylisukupolvisella oikeudenmukaisuudella oikeastaan tarkoitetaan. Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden käsite on kuitenkin hankalasti määriteltävä. Ylipäätään on vaikea määrittää, miten tulevien sukupolvien oikeuksia tulisi turvata käytännössä ja minkälaisia velvoitteita, instituutioita ja toimenpiteitä tämä edellyttäisi. Keskeistä on tunnistaa yhtäältä ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden määrittelemisen vaikeus ja toisaalta siihen liittyvä joustavuus sekä tarve tapauskohtaiselle tai -päätöksentekotyyppikohtaiselle ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden määrittelylle. Tulevaisuusselonteko painottaa pitkäjänteisen ja johdonmukaisen politiikan tarvetta, mutta sopivan aikajänteen määrittely riippuu aina päätöksentekotilanteesta.

Lisäksi on syytä tunnistaa, että ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen liittyy niin sisällöllisiä kysymyksiä (mitä oikeuksia ja velvoitteita kuuluu ylisukupolviseen oikeudenmukaisuuteen?) ja institutionaalis-rakenteellis-prosessuaalisia ulottuvuuksia (mitä päätöksentekorakenteita ja -menettelyjä tarvitaan ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen?). Tulevaisuusselonteon 1. osassa on otettu huomioon näitä molempia, mutta konkreettisia toimenpide-ehdotuksia etenkin instituutionaalisten ulottuvuuksien ja päätöksentekomenettelyjen kehittämisestä tarvittaisiin edelleen.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan roolin vahvistamista ylisukupolvisuuden edistämisessä tulisi harkita. Myös tarvetta erityiselle tulevaisuusvaltuutetun tehtävälle voisi selvittää samoin kuin lainsäädännön arviointineuvoston tehtäviä tulevaisuusvaikutusten arvioinnissa. Tulevaisuusselonteon 1. osassa on tuotu esille lainsäädännölliset toimet yleisellä tasolla. Yksi mahdollinen kehityskohde olisi lisäksi yleislain säätäminen tulevien sukupolvien oikeuksista. Suomessa tarvittaisiin ylipäätään nykyistä tiiviimpää tulevaisuusnäkökohtien integrointia lainsäädäntöön. Kaikkiaan tässä

kehittämistyössä olisi syytä ottaa huomioon hyviä käytäntöjä ennakointityön kehittämisestä muista maista, kansainvälisistä järjestöistä ja EU:sta. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää EU:n kansalaispaneelin ja komission strategiatyöhön ylisukupolvisesta oikeudenmukaisuudesta.

Helsingissä 9.2.2026

Anu Mutanen, OTT, apulaisprofessori